

ҲУҚАРОЛИҚ ЖАМИЯТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ ЎСМИРЛАРНИ МАМЛАКАТ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ҲАЁТИГА ЖАЛБ ЭТИШ БЎЙИЧА ҲАОЛИЯТИ

Салоҳиддинова Ғ.Б.

Алфраганус университети

“Педагогика ва психология” кафедраси катта ўқитувчиси

Таянч сўзлар: “Миллий тикланиш” партияси, ҳуқаролик жамияти институти, ёшлар парламенти, ижтимоий муҳит, ижтимоий-сиёсий ҳаолик, сиёсий жараён, сиёсат соҳасидаги ҳаолик.

Ключевые слова: партия «Миллий тикланиш», институт гражданского общества, молодежный парламент, социальная среда, общественно-политическая активность, политический процесс, активность в сфере политики.

Key words: "National Revival" party, civil society institute, youth parliament, social environment, socio-political activeness, political process, activeness in the field of politics.

Резюме:

Ушбу мақолада мустанкилик йилларида биринчи марта пайдо бўлган янги ёшлар ташкилотлари ўз вакиллари, оилада ва мактабда таълим, жамоат, педагогик, маданий, маърифий ва илмий-маърифий тадбирлар орқали ҳукумат ва бошқарувда ҳао иштирок этиш, ёшларни жамоат ҳаётига жалб қилиш учун улар турли хил иш шаклларида фойдаланиш, учрашувлар, йиғилишлар, ўйинлар, танловлар, семинарлар ташкил этиш ҳақида сўз юритилади.

Резюме:

В данной статье рассматривается, как члены молодежных организаций, первоначально созданных в годы независимости, активно участвуют в правлении и управлении посредством воспитания в семье и школе, социальных, педагогических, культурно-просветительских и научных мероприятий, используют различные мероприятия по привлечению молодежи к общественной жизни, организовывать встречи, конференции, игры, конкурсы и семинары.

Summary:

This article discusses how the members of youth organizations initially established in the years of independence participate actively in governance and management through education in families and schools, social, pedagogical, cultural, educational and scientific events, use different activities to attract the youth to social life, organize meetings, conferences, games, contests and seminars.

Демократик давлат қуриш шароитида ўсмир ёшларнинг ижтимоий-сиёсий ҳаолигини ривожлантиришда давлат ҳокимияти билан бир қаторда ҳуқаролик жамияти институти ҳам иштирок этади.

Сиёсатшунослик маъносида фуқаролик жамияти давлат тузилмаларига бевосита киритилмаган ва фуқаролар ва уларнинг бирлашмаларига шахсий манфаатлар ва жамоавий ташаббусларни амалга оширишга имкон берадиган давлат институтларини бирлаштиришни назарда тутлади.

Фуқаролик жамияти институтларига сиёсий ва ижтимоий ташкилотлар, давлат тизимига киритилмаган ва ваколатга эга бўлмаган нодавлат иқтисодий, молиявий, экологик, ҳуқуқий ва бошқа бирлашмалар, шунингдек, ижтимоий-маданий, этник ва диний ташкилотлар, мустақил оммавий ахборот воситалари, илмий ва ижодий жамоалар, клублар, уюшмалар киради. Улар ёш авлодни ижтимоийлаштириш учун ўзига хос институт бўлиб, унинг кучли инновацион капитали ва ҳаётий энергиясини тўплайди, ёшларга ижтимоий аҳамиятга эга қарорларни қабул қилишда иштирок этишга ёрдам беради ва мамлакат билан миллий ижтимоий шартнома тузади, бу уларнинг муаммоларини ҳал қилиш бўйича мажбуриятларини мустаҳкамлайди.

“Фуқаролик жамияти” атамаси одатда кенг ва тор маъноларда кўриб чиқилади. Кенг маънода фуқаролик жамияти жамиятнинг давлат томонидан бевосита қамраб олинмайдиган қисмини ўз ичига олади. Бу давлатга бевосита боғлиқ бўлмаган автоном соҳа.

Фуқаролик жамияти тор маънода “бозор ва демократик ҳуқуқий давлатчилик шароитида давлат воситачилигида бўлмаган эркин ва тенг ҳуқуқли шахслар ўртасидаги турли хил муносабатларни ифодалайди”. Бу, ўз навбатида, “шахсларни озод қилиш, уларнинг давлат субъектларидан эркин фуқароларга – шахсий кадр-қиммат туйғусига эга ва иқтисодий ва сиёсий масъулиятни ўз зиммасига олишга тайёр бўлган мулкдорларга айланиши натижаси” сифатида шаклландиган маҳсулотдир.

Шундай қилиб, кенг ва тор доирада фуқаролик жамияти институтлари давлат томонидан назорат қилинмаслигини кўриш мумкин.

Шу билан бирга, фуқаролик жамиятининг мавжудлиги муҳим шарт ва айти пайтда демократик сиёсий тизимни шакллантиришнинг муҳим омили эканлигини таъкидлаш лозим. Бу фуқаролик жамиятининг мавжудлиги давлат органлари фаолиятдан мустақил равишда аҳолининг ижтимоий фаолиятининг барча шакллари мавжудлигини англаши билан изоҳланади; унинг ривожланиш даражаси жамиятнинг ўзини ўзи ташкил этиш даражасини аниқ кўрсатиб турибди.

Яъни фуқаролик жамияти институтлари ёшларга оид давлат ва нодавлат сиёсатини амалга оширишда мувозанатни таъминлайдиган соҳага айланиши мумкин, дейишимиз мумкин.

Шу билан бирга, шуни таъкидлаш керакки, агар давлат принципи кенг эълон қилинган бўлса – бу биринчи навбатда ёшларга оид давлат сиёсати концепциясини шакллантиришда намоён бўлади – демак, ёшлар сиёсатида нодавлат принципи аниқ белгиланмаган ва натижада амалга оширилмайди. Бунинг намоён бўлишини сайловга тайёргарлик жараёнида, сиёсий тенденциялар ва партиялар ёш авлод вакиллари электорат сифатида ўз томонига жалб қилишга уринаётган пайтда кўриш мумкин.

Яна бир томони фуқаролик жамияти институтларининг давлатдан ёшларга самарали сиёсат олиб боришни талаб қилиш истаги ҳисобланади. Умуман олганда, ёшлар сиёсати биринчи навбатда (ва баъзан фақат) давлатнинг ваколатидир, бу автоматик равишда замонавий ёшларнинг асосий муаммолари учун давлатнинг жавобгарлигини англатади [74].

Фуқаролик жамияти институтлари нафақат ўз мақсадларига эришиш, балки бир қатор муҳим ижтимоий вазифаларни ҳал қилиш учун ўзларининг ёшлар дастурларини яратиши ва амалга ошириши мумкин, масалан:

* замонавий ёшларнинг асосий муаммоларини аниқлаш;

* ёшларнинг ижтимоий-сиёсий жараёнларга, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатига муносабатини мониторинг қилиш;

* ёш авлод вакилларига жамоат муаммоларини, хусусан, ёшлар муаммоларини ҳал қилиш бўйича ўз ташкилотлари доирасида доимий фаолият олиб бориш имкониятларини яратиш.

Ўсмир ёшларни мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётига жалб қилишнинг энг кенг тарқалган усули бу жамоат ташкилотлари ва бирлашмалари фаолиятида иштирок этишдир. Ўзбекистон Республикасининг “Жамоат бирлашмалари тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ, жамоат бирлашмаси деганда, ўз ҳуқуқлари, эркинликларини ҳамда сиёсат, иқтисодиёт, ижтимоий ривожланиш, фан, маданият, экология ва ҳаётнинг бошқа соҳаларидаги қонуний манфаатларини биргаликда рўёбга чиқариш учун бирлашган фуқароларнинг хоҳиш-иродаларини эркин билдиришлари натижасида вужудга келган ихтиёрий тузилма тушунилади [2].

Ушбу Қонуннинг 1-моддасига кўра, сиёсий партиялар, оммавий ҳаракатлар, касаба уюшмалари, хотин-қизлар, ёшлар ва болалар ташкилотлари, ветеранлар ва ногиронлиги бўлган шахслар ташкилотлари, илмий-техникавий, маданий-маърифий, жисмоний тарбия-спорт ва бошқа кўнгилли жамиятлар, ижодий уюшмалар, юртдошлар уюшмалари, ассоциациялар ва фуқароларнинг бошқа бирлашмалари жамоат бирлашмалари деб эътироф этилади [2].

Ўзбекистонда фарзандининг саводли бўлишини, бошқалар билан ҳамнафас бўлишини, ҳаётда ўзининг муносиб ўрнини топишини истамайдиган оила йўқ. Халқимиз орасида кенг тарқалган “фарзандларимиз биздан кўра кучли, саводли, доно ва, албатта, бахтли бўлиши керак” шиорининг асл маъноси айнан шу.

Мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йилларида келажак авлодга ғамхўрлик қилиш асосий ва устувор вазифалардан бири сифатида кун тартибига қўйилди. Дастлаб, 1991 йил 20 ноябрда Ўзбекистон Республикаси олий Кенгашининг сессиясида “Ўзбекистон Республикаси ёшларга оид давлат сиёсати асослари тўғрисида”ги қонун қабул қилинди. 1992-1993 йилларда Ўзбекистоннинг биринчи Президенти И. Каримов томонидан ёш авлодни ҳар томонлама ривожлантириш, уларнинг камолотига эришиш учун ижтимоий кафолатлар бериш мақсадида 14 та фармон имзоланди.

Хусусан, 1993 йил 5 февралда қабул қилинган “Ўзбекистоннинг ўқувчи ёшларини рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонда талабаларнинг истеъдодини қўллаб-қувватлаш ва ижтимоий имкониятларини ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат стипендияси таъсис этилди. Уларда мустақил Ўзбекистон фуқаросининг юксак маънавият туйғусини ривожлантиришга катта эътибор қаратилди, ўтган курсларнинг аълочи талабалари, магистрантлари ва аспирантлари учун ёки илмий-тадқиқот фаолиятини муваффақиятли бажариш учун бутун академик давр учун давлат стипендиялари таъсис этилди.

Мустақиллик йилларида биринчи марта пайдо бўлган янги ёшлар ташкилотлари ўз вакиллари, оилада ва мактабда таълим, жамоат, педагогик, маданий, маърифий ва илмий-маърифий тадбирлар орқали ҳукумат ва бошқарувда фаол иштирок этишга эътибор қаратдилар. Ёшларни жамоат ҳаётига жалб қилиш учун улар турли хил иш шаклларидан фойдаланганлар – учрашувлар, йиғилишлар, ўйинлар, танловлар, семинарлар ва бошқалар. Афзаллик шундаки, бу дастурлар умуминсоний кадриятларнинг устуворлигига (эзгулик, эркинлик, инсонпарварлик, демократия ғоялари) асосланган эди.

Ёшлар жамоат бирлашмаларининг энг кенг тарқалган ташкилий-ҳуқуқий шакли “жамоат ташкилоти”дир. Бундан ташқари, ташкилий-ҳуқуқий шакллarga эга тузилмалар – “ижтимоий ҳаракат”, “жамоат фонди”, “жамоат ташаббуси органи” мавжуд.

Ўзбекистондаги энг таниқли ва фаол ёшлар ташкилоти Ёшлар ишлари агентлиги ҳисобланади. Ёшлар ишлари агентлиги 14 минтақада ваколат-

хоналари бўлган мамлакатимизнинг энг йирик нодавлат, сиёсий бўлмаган ёшлар ташкилоти, унинг таркибига “Камалак” болалар ташкилоти кирди. Ёшлар ишлари агентлиги тизимида Ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти ўрин олган.

Ҳозирги босқичда бутун Ўзбекистонда ёшлар ҳаракатини таҳлил қилиб, уни демонополизация қилинган, ҳаракатлар йўналиши бўйича ўзгарувчан (касбий, ижодий, спорт, экологик, ҳарбий-ватанпарварлик, фуқаролик ватанпарварлик, хайрия ва бошқалар) сифатида тавсифлаш мумкин бўлиб, улар амалга оширилаётган дастурлар ва лойиҳаларнинг шакллари ва механизмлари бўйича хилма-хилдир. Жамоат ташкилотларининг 50% дан ортиғи бир вақтнинг ўзида кўплаб соҳаларда фаолият юритади. Бу ташкилотлар ўсмирлар ва ёшларнинг турли гуруҳларини бирлаштиради.

Ёшлар ташкилотларининг фаолияти ёшларнинг ўзига хос ижтимоий муаммоларини амалга оширишга қаратилган. Улар ўз фаолияти доирасида меҳнат биржасини ташкил этиш, болалар ва ёшлар тадбиркорлигини ривожлантириш, ёшларга ижтимоий хизмат кўрсатиш, спорт, иқтидорли ёшларни аниқлаш ва қўллаб-қувватлаш, ёзги дам олиш ва уй-жой муаммоларини амалга ошириш дастурларини амалга оширадilar.

Бундай ёшлар тузилмаларига аъзо бўлиш ёшларда фуқаролик масъулиятига асосланган ҳаётий позицияни шакллантиришга, уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларидан хабардор бўлишга, шунингдек, жамоада ишлаш қобилияти, ҳаётий вазиятларни моделлаштириш, янги ижтимоий шароитларга мослашиш ва бошқалар каби ижтимоий муҳим фазилатларни ривожлантиришга ёрдам беради. Буларнинг барчаси ёш авлоднинг фуқаролик тарбиясида муҳим ўрин тутди. Бундан ташқари, ёшлар жамоат ташкилотлари ўзига хос фуқаролик таълими муассасасидир. Уларнинг фаолияти инсонпарварлик табиати ва умуминсоний қадриятларга йўналтирилганлиги билан ажралиб турадиган мақсадлар учун тақдим этилган юқори ахлоқий таркибий қисмга эга бўлиб, бу уларга фуқаролик жамиятининг фаол субъектини тарбиялашга имкон беради.

Ёшлар ижтимоий-сиёсий ташкилотлари сиёсий бўлмаган жамоат ташкилотлари ва бирлашмалари билан бир қаторда ёшларни миллий ва минтақавий даражада сиёсий жараёнга жалб қилишда фаол иштирок этади. Улар жамиятнинг сиёсий тизимига максимал даражада сингиб кетган, чунки улар унинг таркибий қисмлари – сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлардир.

Ҳозирги вақтда ёшлар ижтимоий-сиёсий ташкилотлари сиёсий фаолиятнинг энг нуфузли ва фаол иштирокчилари ҳисобланади, чунки уларнинг

аксарияти сиёсий партияларнинг “ёшлар қанотлари” сифатида ёки расмий равишда мустақил, аммо турли сиёсий субъектлар (партиялар, давлат ҳокимияти органлари) ташаббуси билан ташкил этилган.

Ёшларнинг ижтимоий-сиёсий ташкилотлари ва ҳаракатлари жамоавий аъзоликни назарда тутади ва сиёсий партиялар сингари ёшларнинг сиёсий манфаатларини аниқлаш ва амалга оширишга имкон беради. Ёшлар ижтимоий-сиёсий ташкилотларининг асосий вазифалари сиёсий элита учун кадрлар захирасини тайёрлаш, назорат қилувчи партиянинг сиёсий платформасини потенциал (ёш) сайловчилар сафида мафкуравий тарғиб қилиш, ёшлар ўртасида жамоатчилик фикрини шакллантиришдан иборат.

Мавжуд ёшлар сиёсий тузилмаларини давлат ва ижтимоий-сиёсий тузилмаларга бўлиш мумкин. Биринчисига ижро этувчи ва қонун чиқарувчи (вакиллик) ҳокимият органлари ҳузурида ташкил этилган ва фаолият кўрсатадиган тузилмалар киради. Булар ёшлар парламентаризми доирасида фаолият юритувчи ёшлар парламентлари, ҳукуматлар, палаталар, кенгашлар ва шунга ўхшаш тузилмалардир. Иккинчи тоифага ижтимоий-сиёсий ёшлар тузилмалари, шу жумладан, сиёсий жараёнга бевосита таъсир кўрсатиши мумкин бўлган ёшлар партиялараро тузилмалари ёки сиёсий партиялар таркибидаги ёшлар фракциялари, ёшлар ижтимоий-сиёсий ҳаракатлари киради.

Фуқаролик жамияти институти сифатида Ўзбекистонда фаолият олиб бораётган сиёсий партиялар ўсмир ёшларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини шакллантиришда муҳим роль ўйнайди. Хусусан, Ўзбекистон либерал демократик партияси (ЎзЛиДеП)нинг “Ёшлар қаноти” бўлажак сиёсатчилар учун ўзига хос мактаб бўлиб, ёшларнинг дунёқараши, ҳуқуқий ва сиёсий саводхонлиги, интеллектуал қобилияти ва ижтимоий-сиёсий фаоллигини оширишга қаратилган учрашув, тренинг ва бошқа тадбирларни ташкил қилади.

“Ёшлар қаноти” вакиллари партиянинг сайловолди дастурини тузишда иштирок этишади. Хусусан, унда ёшларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг салоҳиятини рўёбга чиқариш, ҳақиқий етакчиларни етиштириш, ёшлар ўртасида китоб мутолааси маданиятини ривожлантириш, Ватанга муҳаббатга қаратилган бандлар мавжуд.

“Тенгдошлар тенгдоши” тамойили бўйича “Ёшлар қаноти” фаоллари партиянинг штаб-квартирасида кўнгиллилар сифатида ёрдам бериб, тенгдошларини сайловда қатнашишга жалб қилишади. Уларнинг сиёсий ва ҳуқуқий билимларини ошириш, сайлов қонунчилигидаги янгиликлар-

ни тушунтириш учун онлайн форматдаги бир қатор семинарлар ташкил қилинади.

Ёшлар ўз дунёқарашларини кенгайтириб, китоб ўқиш ва замонавий касбларни ўзлаштириб, ҳаётда ўз ўрнини, муносиб даромад манбаини топа олади, шунингдек, турли даражадаги сиёсий жараёнларда иштирок этади [136].

“Миллий тикланиш” партиясининг “Ёшлар қаноти” кўнгиллилари “Кўмак” ташвиқот гуруҳига қўшилган, унинг асосий мақсади ёшларни партиёга “тенгдош” тамойили асосида жалб қилишдир. Партия ёшларга ёрдам беришга қаратилган иккита лойиҳани амалга оширмоқда. Шундай қилиб, уйма-уй юриб маҳаллий аҳоли билан тўғридан-тўғри мулоқотни таъминлайдиган лойиҳа давомида 12 мингдан ортиқ уйлар ва NEET деб номланган гуруҳга (уюлмаган) 9 мингдан ортиқ ёшлар қамраб олинди. Натижада партия кўмагида 764 нафар ёшларга ўз бизнесини ривожлантириш учун кредитлар ажратилди, 4,5 мингдан ортиқ йигит-қизларга бепул юридик маслаҳат берилди.

“Хизмат беминнат” лойиҳаси доирасида, “Ёшлар дафтари”га кирган ўғил ва қиз болалар учун 818 та қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этилди. Энг яхши фан ўқитувчилари, кўнгиллилар, халқаро фан олимпиадалари ғолиблари 3,3 мингдан зиёд ёшларнинг билимларини “мустаҳкамлаш” мақсадида бепул дарслар ўтишди. Натижада улардан 144 нафари олий ўқув муассасаларига кира олди.

Фаоллар ёшлар сафини кенгайтириш, уларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллиги ва ҳуқуқий саводхонлигини ошириш учун “Депутат билан юз-ма-юз”, “Сардорларнинг онлайн мактаби”, “Ватандошлар билан мулоқот” каби лойиҳалар амалга оширилмоқда. Ёшлар вазирлар, ҳокимлар, муассасалар ташкилотлари раҳбарлари, шунингдек, турли соҳаларда муваффақият қозонган хориждаги ватандошлар билан мулоқот қилиш имкониятига эга. Шундай қилиб, болалар онлайн кўприклар орқали Канада, АҚШ, Германия, Япония, Сингапур, Туркия ва Финляндиядаги ватандошлари билан фикр алмашдилар. Партия иши ёш етакчилар учун ўзига хос “ижтимоий кўтарилиш”дир [137].

Адабиётлар:

1. Галкина Е.В. Демократия и гражданское общество (поиск оптимальных моделей и путей развития) / Е.В. Галкина // Власть. – 2009. – №4. – С. 42-45.
2. Гегель, Л.А., Зубков, В.И., Николаев, Г.Г. Ценностные ориентации российской студенческой молодежи: социально-политический и образовательный аспекты / Л.А. Гегель, В.И. Зубков, Г.Г. Николаев. М.: Изд-во ООО Типография «Парадиз», 2008. 200 с.

3. Салоҳиддинова Ф.Б. The Role Of Mahalla Civil Society Institutes In Increasing The Youth's Social Activeness In The Family. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(11), 2020 512-515 бетлар.

4. Глухова А.В. Молодежь в политических процессах современной России // Вестник ВГУ. Серия: проблемы высшего образования. – 2009. – №2. – С. 24-36 .

5. Грачев, М.Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития: монография. – М.: Прометей, 2004. 328с.

6. Гукова, И.Н. Деятельность общественных объединений по военно- патриотическому воспитанию молодежи: опыт Белгородской области / И.Н. Гукова// Проблемы и перспективы развития государственного и муниципального управления: взгляд молодежи. Материалы II Всероссийской научно-практической конференции с элементами научной школы для молодежи. – Кемерово. – 2012. – С. 97-103.

7. Гуляихин В.Н., Галкин А.П., Васильева Е.Н. Молодежные и детские объединения как субъекты вторичной социализации: опыт регионального исследования // Социологические исследования. 2012. №6. С. 127-132.

8. Дюверже, М. Политические партии. М.: Академический проспект. 2002. 555с.

9. Ефремова, И.В. Проект «студенческий центр актива «Форум» / И.В. Ефремова // Ежеквартальный вестник «Молодежная политика Воронежской области».– Воронеж. – №2 (2011). – С. 30-40.

10. Жаринова, Е.В. Парламентские партии современной России: особенности проведения молодежной политики // Власть. – 2013. – С. 50-54.

11. Жаринова, Е.А. Патриотизм как фрейм и технология мобилизации молодежи России в поддержку современного президентского политического курса / Е.А. Жаринова // Власть. – 2015. – №1. С. 75-78.